

AMBIVALENTIŠKO SEKSIZMO POVEIKIS MOTERŲ GEROVEI. LITERATŪROS APŽVALGA

Viktorija Gaidytė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Santrauka

Moterų diskriminacija lyties pagrindu ir seksizmas yra itin ryški problema Lietuvoje. Nepaisant to, ši problema mūsų šalyje mažai tyrinėta. Vakarų pasaulyje atlikta išties daug mokslinių tyrimų, kuriuose analizuotas ne tik seksistinių nuostatų ir diskriminacinio elgesio moterų atžvilgiu paplitimas, bet ir seksizmo poveikis moterų sveikatai bei bendrai gerovei. Šiuo straipsniu siekiama apžvelgti ambivalentiško seksizmo teorines prielaidas, išanalizuoti moterų patiriamo ambivalentiško seksizmo poveikį jų sveikatai ir bendrai gerovei bei išsiaiškinti seksizmo poveikio sveikatai ir bendrai gerovei mechanizmą. Apžvelgus mokslinę literatūrą pastebėta, kad seksizmas yra daugiadimensis konstruktas, sudarytas iš dviejų, vienas kitam prieštaraujančių prietarų apie moteris rinkinių, t. y. išskiriamas priešiškas ir geranoriškas seksizmas. Moksliniai tyrimai atskleidžia nenuginčijamai neigiamą abiejų seksizmo formų poveikį moterų tiek fizinei, tiek psichikos sveikatai ir bendrai gerovei. Analizuojant seksizmo poveikio mechanizmą paaiškėjo, kad seksizmas – tai psychosocialinis stresorius moters gyvenime. Jis kelia tokias pat fiziologines, emocines ir kognityviasias streso reakcijas, kaip ir bendro pobūdžio stresoriai.

Reikšminiai žodžiai: ambivalentiškas seksizmas, streso reakcijos.

ĮVADAS

Moterų patiriamas įvairių formų seksizmas šiomis dienomis yra viena bene labiausiai paplitusių temų ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Bendrai seksizmas apibūdinamas kaip neigiamos nuostatos dėl asmens lyties, ignoruojant kitas asmens savybes. Kitaip sakant, seksizmas – tai individualios asmens išankstinės nuostatos vyriškos ar moteriškos giminės atžvilgiu, kurios skirtingų lyčių atstovams primeta paklusnumo ir priklausomumo padėtis, išskiria vieną lytį kaip vertingesnę už kitą [1]. Šitaip moterims arba vyrams klaidingai priskiriamos atitinkamos savybės [2]. Į tai atsižvelgiant akivaizdu, kad iš esmės tiek vyrai, tiek moterys gali patirti seksizmą, tačiau, nepaisant stebimos pažangos moterų teisių srityje, tyrimai rodo, jog moterys kur kas dažniau tampa seksizmo taikiniu [3].

Užsienio mokslininkų atlikti tyrimai atskleidžia, kad daugelis moterų tam tikru savo gyvenimo momentu patiria seksizmą įvairiomis formomis [4], kaip neigiamą požiūrį, seksistines pastabas, įžeidžiančias istorijas ar anekdotus apie moteris [4, 5]. JAV statistikos portalo „Statista“ duomenimis, 43 proc. moterų labai

dažnai ir 36 proc. – dažnai jaučiasi patiriančios seksizmą namuose, darbe ir kitoje socialinėje aplinkoje [6]. S. H. Berg [7] tyrimas atskleidė, kad visos 382 tyrime dalyvavusios 18–66 metų moterys bent kartą gyvenime yra patyrusios seksizmą. Lietuvoje atlikta vos keletas mokslinių tyrimų, analizuojančių seksizmo moterų atžvilgiu reiškinį [8–11]. Vis dėlto galima pastebėti, jog didelė dalis Lietuvos moterų susiduria su tokiomis seksizmo formomis, kaip seksualinis priekabiavimas. Anot M. Čeponytės ir K. Žardeckaitės-Matulaitienės [9], net 85 proc. Lietuvos moterų teigė bent kartą gyvenime susidūrusios su seksualiniu priekabiavimu. Kadangi manoma, kad seksistinės nuostatos sąlygoja diskriminaciją lyties pagrindu, apie galimą seksistinių nuostatų paplitimą mūsų šalyje galime spręsti ir iš Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus atlikto tyrimo dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu [12]. Iš viso 2017 m. atlikti 78 tyrimai dėl diskriminacijos lyties pagrindu, gauti 135 elektroniniai ir 142 telefoniniai kreipimaisi dėl galimo moterų ar vyrų teisių apribojimo lyties pagrindu, taip pat gauta 12 pareiškimų dėl galimai vykdyto seksualinio priekabiavimo. Šie tyrimai dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu sudarė 27 proc. visų minėtos tarnybos atliktų tyrimų ir nuo 1999-ųjų yra dažniausias diskriminacijos pagrindas. Tarnybos ataskaitoje [12] pažymima, kad aktyviau kreipiasi moterys (44 proc.) nei

Adresas susirašinėti: Viktorija Gaidytė
Vytauto Didžiojo universiteto Psichologijos katedra
Jonavos g. 66, 44191 Kaunas
El. p. viktorija.gaidyte@gmail.com

vyrų (28 proc.). J. Bumblauskaitės, V. Lepeškienės ir A. Paškauskaitės lyginamasis netolerantiškų nuostatų tyrimas Lietuvoje ir Vokietijoje [11] atskleidė, kad lietuvių akivaizdžiai stipresnės seksistinės nuostatos, lyginant su vokiečiais. Pavyzdžiui, 10,9 proc. lietuvių moterų ir dvigubai daugiau lietuvių vyrų (21,9 proc.) mano, kad moters pareiga pasirūpinti šeima ir vaikais, o vyro – finansiškai aprūpinti šeimą. Vokietijoje su tokiu vyro ir moters vaidmeniu sutinka vos 6,3 proc. vyrų ir nė viena iš moterų. Dar ryškesnis skirtumas stebimas vertinant teiginį „Moterys dėl joms būdingų savybių neturėtų dalyvauti politikoje, o skirti daugiau dėmesio šeimai ir vaikams“. Nustatyta, kad su šiuo teiginiu sutinka 34,4 proc. lietuvių vyrų ir nė vienas respondentas vokiečiai [11].

Diskriminacijos ir spaudos neigiamas poveikis asmens psichologinei gerovei yra seniai išnagrinėtas įvairių mokslininkų [13–19]. E. A. Klonoff ir H. Landrine [20], analizuodami moterų patiriamą diskriminaciją lyties pagrindu, teigė, kad kiekvieną dieną moterų patiriamas seksizmas kelia stresą, todėl susijęs su psichologiniu distresu ir įvairių ligų simptomais. Nors diskriminacijos poveikis asmens psichikos sveikatai ir psichologinei gerovei ganėtinais plačiai ištyrinėtas, vis dėlto tyrimų, analizuojančių seksistinių nuostatų poveikį, yra išties mažai. Galime rasti nemažai tyrimų, nagrinėjančių seksizmo įtaką moterų sveikatai, emociinei būsenai, pažinimo veiklai, savigarbai ir pan. [3, 21–27], tačiau vis dar trūksta tyrimų, kuriais remiantis būtų galima palyginti šį poveikį skirtinguose kultūrinuose kontekstuose. Rytų Europos kultūrinis kontekstas labai skiriasi nuo Vakarų pasaulio, todėl galima manyti, kad moterų patiriamo seksizmo ir sveikatos problemų ryšiai, būdingi Vakarų kultūrai, nebūtinai pasireiškia ir kitose šalyse. Išties ilgametė socialistinė santvarka tokiose šalyse, kaip Lietuva, padėjo įsitvirtinti patriarchaliniam požiūriui, kuris neigiamai veikia visuomenės požiūrį į moterį. Taigi analizuoti seksizmo reiškinį ir jo poveikį moterų fizinei ir psichikos sveikatai svarbu siekiant sužinoti, kaip patiriamas seksizmas paveikia Lietuvos moteris atsižvelgiant į skirtingus kultūrinius kontekstus.

Mokslininkai pastebi, kad patiriamo seksizmo pasekmės neretai skiriasi. Empiriškai nustatyti du skirtingi, tačiau susiję seksizmo tipai, kurie laikomi ypač svarbiais analizuojant seksizmo pasekmes, t. y. priešiškas ir geranoriškas seksizmas [28]. Šie du vienas kitam prieštaraujantys prietarų apie moteris rinkiniai, vaizduojantys moteris švelnias ir pažeidžiamas, tačiau kartu ir pavojingas, siekiančias privilegijuotos padėties, sukuria **ambivalentiško seksizmo konstruktą** [28].

Taigi **šio straipsnio tikslas** – apžvelgti ambivalentiško seksizmo teorines prielaidas, išanalizuoti moterų patiriamo ambivalentiško seksizmo poveikį jų sveikatai ir bendrai gerovei bei išsiaiškinti seksizmo poveikio sveikatai ir bendrai gerovei mechanizmą.

METODIKA

Siekiant minėto tikslo atlikta mokslinės literatūros apžvalga. Atrinkti 32 straipsniai, aprašantys ambivalentišką seksizmą, jo poveikį moterų sveikatai ir gerovei įvairiais lygiais, taip pat mechanizmą, kaip seksizmas paveikia moteris. Papildomai apžvalgoje remtasi 14 mokslinių publikacijų, aiškinančių psichosocialinio stresoriaus sąvoką bei atsako į stresą reakcijas. Apžvalgoje naudoti 1984–2018 m. anglų ir lietuvių kalbomis publikuoti visateksčiai moksliniai straipsniai, rasti *Google Scholar* ir EBSCO duomenų bazėse. Paieškai taikyti reikšminiai žodžiai: ambivalentiškas seksizmas (*ambivalent sexism*), moterų sveikata (*women's health*), atsakas į seksizmą (*response to sexism*), lyčių skirtumai (*sex differences*).

AMBIVALENTIŠKO SEKSIZMO SAMPRATA

P. Glick ir S. T. Fiske [28, 29], aiškindami seksizmą, pasiūlė ambivalentiško seksizmo teoriją (angl. *Ambivalent sexism theory*). Joje pateikė seksizmo daugiadimensį konstruktą, kurį sudaro du moterims taikomi prietarų rinkiniai. Kitaip sakant, autoriai išskyrė priešišką (angl. *hostile*) (piktas, įžeidžiantis) ir geranorišką (angl. *benevolent*) (paternalistinį, galantišką) seksizmą.

Anot teorijos autorių, *priešiškas seksizmas* apibūdinamas kaip pikta ir įžeidžianti seksizmo forma, turinti neigiamą emocinį toną, pasižyminti neigiamu stereotipiniu mąstymu apie moteris. Iš esmės šis seksizmo tipas apima požiūrį, jog moteris yra prastesnė būtybė nei vyras. Dažnai suvaržantis, priešiškas seksizmas yra nepakenčiama, atviriausia ir lengviausiai atpažįstama seksizmo forma. Priešiškai seksistinių požiūrių žmonės turi dominuojantį *patriarchalinį* požiūrį į visuomenę bei stipriai įsišaknijusį įsitikinimą, jog visose visuomenės srityse turėtų dominuoti vyrai. Kitaip tariant, vyrai turėtų vadovauti ir priimti sprendimus, o moterys, norinčios užimti vadovų vaidmenis, bando uzurpuoti vyrų galią, nepaisydamos to, jog taip gerai užduočių neatliks [28, 30]. Priešiškas seksizmas lengvai pastebimas, nes aiškus požiūris – antipatija [28]. Toks požiūris apima moterų vertės menkinimą (pvz., „moterys pernelyg lengvai įsižeidžia“), gynybinį nusiteikimą moterų atžvilgiu (pvz., „kai tik

vyras kažką padaro dėl jos, ji prisiriša jį trumpu pavadėliu“), antifeministinį požiūrį (pvz., „moterys ieško specialaus palaikymo dėl lygybės“), atvirus kaltinimus ar grasinimus (pvz., „moterys ieško būdų, kaip galėtų kontroliuoti vyrus“) [21]. Nors toks požiūris vis dar plačiai paplitęs, tačiau tai nelaikoma priimtina socialinio elgesio forma [31].

Geranoriškas seksizmas atspindi labiau teigiamas emocijas ir remiasi tradicine ideologija, kuri idealizuoja moteris kaip žmonas, motinas ir švelnias romantiškas būtybes. Ši seksizmo forma apima subjektyviai palankų, galantišką požiūrį, suteikiantį apsaugą ir meilę nusipelnusioms moterims, kurios priima stereotipinę lyčių normą [29]. Geranoriškų seksistų nuomone, moterims reikalinga pagalba, jos turėtų būti gerbiamos, moterų meilė papildo vyrą [29]. Moterys laikomos tinkamomis tik specifiniams darbams, tokiems kaip vaikų auklėjimas. Anot P. Glick ir S. T. Fiske [28], geranoriškas seksizmas remiasi *saugančiu paternalizmu* (angl. *protective paternalism*), kuris paaiškinamas kaip pavaldinių valdymas ar kontroliavimas, vadovavimas jiems taip, tarsi tai būtų tėvo bendravimas su savo vaikais. Kitaip sakant, vyras, besivadovaujantis geranoriškais seksistinėmis nuostatomis moterų atžvilgiu, diktuos moterims, kaip elgtis, ir moraliai pateisins savo elgesį. Kai yra sąveika tarp socialinių vaidmenų, geranoriški seksistai vyrų ir moterų vaidmenis laiko labiau papildančiais vienas kitą nei konkurencingais. Vyro vaidmuo yra už namų ribų, o moters – namuose. Toks požiūris gali atrodyti kaip moterų privilegija, tačiau jis dažnai yra varžantis ir ribojantis, nes šios sąvokės ir vaidmenys priskiriami tik moterims, vaizduojant jas kaip silpnus žmones, kuriems gyvenime būtina vyro pagalba ir apsauga.

Ambivalentiško seksizmo teorija [28, 29, 31] teigia, jog santykiai tarp lyčių pasižymi dviem svarbiais aspektais: vyrų dominavimu visuomenėje bei intymia vyrų ir moterų tarpusavio priklausomybe, todėl sukelia dvejopą seksizmą. Viena vertus, vyrų dominavimas ekonominėje, politinėje ir socialinėje srityse sukelia priešišką seksizmą, kuriam būdingas įsitikinimas, kad moteris yra prastesnė, mažiau kompetentinga ir pan. Kita vertus, romantiniai santykiai daro vyrus ir moteris labai artimus ir vienas nuo kito priklausomus. Toks ryšys kuria geranorišką seksizmą. Jam būdingas moters, kaip silpnosios lyties, kuria reikia pasirūpinti, įsivaizdavimas. Anot teorijos autorių [28, 29, 31] bei K. L. LeMaire, D. L. Oswald, B. L. Russell [32], tiek priešiškas, tiek geranoriškas seksizmas sustiprina tradicinius lyčių vaidmenis ir išlaiko bei dar labiau įtvirtina stereotipus, suteikia

galimybę smerkti moteris, kurios neatitinka įsivaizduojamo moters vaidmens.

Remiantis ambivalentiško seksizmo teorija daugeliu atvejų geranoriškas ir priešiškas seksizmas egzistuoja kartu. Kaip teigiamų ir neigiamų jausmų kompleksas, ambivalentišką seksizmą gali sukelti kognityvusis konfliktas. Vis dėlto ambivalentiškai seksistinio požiūrio besilaikantis vyras dažniausiai siekia išvengti tokio nesuderinamumo [28]. Todėl vyrai, norėdami sumažinti tarp teigiamų ir neigiamų ambivalentiško seksizmo aspektų kylantį disonansą, linkę moteris skirstyti į „geras“ ir „blogas“. Tokių moterų skirstymą lemia vyro vidiniai įsitikinimai: kai kurios moterys, pavyzdžiui, feministės, karjeristės ar lesbietės, yra nusipelnusios priešiško elgesio; o kitos moterys, kurios yra geros namų šeimininkės ir motinos, nusipelnė būti globojamos [33]. Tokie moterų pogrupiai atspindi tradicinius galios santykius ir visuomenėje vyraujančius lyčių vaidmenis [29]. Kitaip tariant, moterys, kurios paklūsta tradiciniams savo lyties vaidmenims ir nekelia grėsmės vyrų galiui, tampa geranoriško seksizmo objektu [33]. Priešiškas seksizmas nukreiptas į moteris, kurių elgesys prieštarauja tradiciniams lyčių vaidmenims ir šitaip kelia grėsmę tradiciniam patriarchaliniam dominavimui.

Moksliniai tyrimai atskleidžia sociodemografinių charakteristikų reikšmę žmonių seksistinėms nuostatomis. Anot B. L. Russell ir kt. [34], moterų priešiško, geranoriško ir ambivalentiško seksizmo nuostatos mažiau išreikštos. M. Čeponytės ir K. Žardeckaitės-Matulaitienės [9] atliktas tyrimas patvirtina, kad ir Lietuvoje vyrai pasižymėjo labiau išreikštomis visomis seksistinėmis nuostatomis – priešišku, geranorišku ir ambivalentišku seksizmu, lyginant su tyrime dalyvavusiomis moterimis. Svarbu pastebėti, kad tyrimai atskleidžia sąsajas tarp vyrų ir moterų seksistinių nuostatų. P. Glick ir kt. [35] atliktas tyrimas skirtingose pasaulio šalyse parodė, kad augant vyrų seksizmo rodikliams stiprėja moterų seksistinės nuostatos. Autoriai taip pat pastebi, kad aukštesni moterų būtent geranoriško seksizmo rodikliai susiję su stipresnėmis vyrų priešiško seksizmo nuostatomis [35].

Be lyties faktoriaus, tyrimai rodo, kad taip pat amžius ir išsilavinimas susiję su asmens seksistinėmis nuostatomis. D. M. Oshe ir kt. [36] atlikto tyrimo duomenimis, jaunesnių tyrimo dalyvių stipriau išreikštas priešiškas seksizmas. Lietuvių imties tyrimas atskleidė neigiamą amžiaus ryšį tik su priešišku ir ambivalentišku seksizmu [9]. Analizuojant išsilavinimo ryšį su asmens seksistinėmis nuostatomis Lietuvoje atlikto tyrimo ir užsienio autorių tyrimų rezultatai

sutampa – aukštesnio išsilavinimo ir didesnę darbinę patirtį turintys asmenys pasižymi žemesniais seksistinių nuostatų rodikliais nei menkesnio išsilavinimo bei mažesnę darbinę patirtį sukaupę tiriamieji [9, 36, 37].

AMBIVALENTIŠKO SEKSIZMO REIKŠMĖ MOTERŲ SVEIKATAI

Moterų patiriamo seksizmo paplitimas ir daroma žala ganėtinai plačiai nagrinėjami psichologiniuose tyrimuose [3, 21–24, 38–42]. Moksliniai tyrimai atskleidžia, jog seksizmas turi didelį neigiamą poveikį moterų gerovei [22] ir siejamas su įvairiomis fizinėmis bei psichikos sveikatos problemomis [43]. Literatūroje randama įrodymų, jog diskriminacija lyties pagrindu ir seksizmas paveikia moters sveikatą įvairiais lygiais ir būdais [3, 21, 22, 43]. Susidūrimas su seksizmu moteriai gali sukelti neigiamas emocijas, stresą, sutrikdo pažintinę veiklą, savęs vaizdą, skatina sveikatai rizikingą elgesį, kaip rūkymas, alkoholio ar psichotropinių medžiagų vartojimas [3, 21, 22], valgymo sutrikimus [44, 45], taip pat įvairių ligų simptomus bei sveikatos pablogėjimą [24]. H. Landrine, E. A. Klonoff ir jų kolegų tyrimai patvirtino hipotezes apie patirto seksizmo ir psichikos simptomų ryšį [17, 20]. Pavyzdžiui, H. Landrine ir kt. [46] tyrimas, kuriame dalyvavo 631 moteris (18–73 metų amžiaus), atskleidė, kad tiek neseniai, tiek per visą gyvenimą moterų patirtas seksizmas susijęs su įvairiais psichikos simptomais, pavyzdžiui, obsesiniu kompulsiniu elgesiu, padidėjusiu jautrumu palaikant tarpasmeninius santykius, nerimu ir pan. Kiti tyrimai atskleidžia seksizmo ryšį su tokiais psichikos sutrikimais, kaip depresija [47, 48]. Moksliniais tyrimais nustatytas stiprus ryšys ($r = .43, p < .001$) tarp patiriamo seksizmo ir moterų potrauminio streso sindromo [7]. Taip pat H. Landrine ir E. A. Klonoff [17] nustatė, jog dažnai moterų patiriamas seksizmas labiau prognozuoja įvairius psichikos sutrikimus nei bendro pobūdžio stresas ar kasdieniai sunkumai. Literatūros analizė taip pat atskleidė, jog egzistuoja seksizmo ryšys su padidėjusia moterų rizika susirgti širdies ir kraujagyslių ligomis [3, 22]. Moterims nuolat patiriant seksizmą didėja širdies ir kraujagyslių sistemos reaktyvumas, o tai savo ruožtu didina įvairių širdies ir kraujagyslių ligų išsivystymo riziką [21–24].

K. Salomon ir kt. [22] bei K. D. Burgess [21] teigia, kad psichologinės ir fizinės seksizmo pasekmės skiriasi priklausomai nuo minėtųjų ambivalentiško seksizmo formų. Remiantis literatūra pastebima, jog moterys linkusios stipriai ir jautriai reaguoti į priešišką seksizmą, o geranorišką seksizmą jos neretai vertina kaip mažiau įžeidžiantį dėl jo subtilumo ir

prosocialaus žavesio [49]. J. K. Bosson, C. E. Pinel ir J. A. Vandello [24] atlikę literatūros analizę teigia, jog priešiškas seksizmas sukelia kur kas stipresnes neigiamas emocijas ir stipresnę psichologinį bei fiziologinį sveikatos pablogėjimą.

Siekiant išsiaiškinti patiriamo seksizmo ir įvairių sveikatos sutrikimų, pavyzdžiui, depresijos ar nerimo, sąsajas dažniausiai atliekami koreliaciniai tyrimai [7, 47, 48]. Vis dėlto didžioji dalis tyrėjų, studijuodami potencialius seksizmo poveikio moterų sveikatai mechanizmus, taiko eksperimento arba atvejo tyrimo metodus. Atvejo tyrimo metodas leidžia įvertinti individualias moterų patirtis retrospektyviu būdu [3]. Verta paminėti, kad šis metodas neleidžia reakcijų į patiriamą seksizmą fiksuoti realiu laiku ir remiasi praeities prisiminimais. Taip pat atvejų tyrimai neretai yra gana sunkūs tiek mokslininkams, tiek dalyviams [3]. Kur kas dažniau tiriant seksizmo poveikį moterų sveikatai taikomas kitas tyrimo metodas – eksperimentas. Pastebima, kad visuose tyrimuose, kuriuose buvo analizuojama patiriamo seksizmo įtaka streso atsakui, naudotas eksperimento tyrimo metodas [21–24]. Anot G. Jarašiūnaitės [50], atsakas į stresorių poveikį bei organizmo atsigaivimas dažniausiai vertinami taikant eksperimento metodą, nes šis metodas suteikia galimybę „standartizuoti vertinimo procedūrą ir kontroliuoti šalutinius kintamuosius“. Taip pat manoma, jog laboratorinio tyrimo metu tiriamųjų demonstruojamas reaktyvumas į stresorius atspindi asmenų reaktyvumą, pasireiškiantį susidūrus su stresoriais kasdieniame gyvenime.

AMBIVALENTIŠKO SEKSIZMO POVEIKIO MOTERŲ SVEIKATAI MECHANIZMAS

Atliktų empirinių ir teorinių tyrimų duomenų analizė atskleidė, jog seksizmas yra stiprus psichosocialinis stresorius moters gyvenime [27], todėl veikia per streso mechanizmą [21–23]. Anot S. Lazarus [51], visuma psichinių ir fizinių padarinių patiriant stresą yra vadinama streso reakcija. Asmuo, reaguodamas į stresą, sužadina organizmo fiziologinius išteklius ir skiria juos kovai su stresu. Anot K. A. McLaughlin ir kt. [52] bei W. W. T. Pace ir kt. [53], asmens reakcija į stresorių apima ne tik fiziologinį atsaką, bet ir kognityvųjį, elgesio ir emocinį atsako komponentus. Šiuo atveju mokslinių tyrimų rezultatai atskleidžia, kad ambivalentiškas seksizmas sukelia stresinį atsaką, kuris apima tiek emocinį ir kognityvųjį atsaką, tiek fiziologinę organizmo reakciją, didinančią įvairių ligų išsivystymo tikimybę [21–23]. Vis dėlto pastebima, kad moterų patiriamo seksizmo pasekmės skiriasi

priklausomai nuo seksizmo formos, todėl daroma išvada, jog skirtingi seksizmo tipai yra ir du nevienodo stiprumo psichosocialiniai stresoriai [21, 22].

Nuolatinis seksizmas taip pat gali prisidėti prie didėjančio (kumuliacinio) nepasitenkinimo nepalankia padėtimi ir šitaip sustiprinti stresinę reakciją į vėlesnius neigiamus įvykius [54]. Šis procesas glaudžiai susijęs su hipoteze, jog stresą ar traumuojančius įvykius patyręs asmenys tampa neurobiologiškai jautresni būsimiems stresoriams [55]. Kitaip sakant, nuolat patiriamas seksizmas tampa chroniniu stresu, todėl gali išsivystyti psichikos sveikatos problemų. Nuolatinė diskriminacija dėl lyties gali padidinti jautrumą kitiems socialiniams ir individualiems stresoriams. Lėtinis ir nuolatinis stresorius, kuris atsiranda patiriant seksizmą, susijęs tiek su moterų fizine, tiek su psichikos sveikata.

Fiziologinė streso reakcija į ambivalentišką seksizmą. Didesnį simpatinės nervų sistemos sužadimą (padidėjęs kraujo spaudimas, širdies ritmas ir kt.) apima fiziologinis streso reakcijos komponentas. Anot J. E. James ir kt. [56], fiziologinį atsaką į stresorių komponentą galima analizuoti dviem lygmenimis: įvertinant asmens *fiziologinį reaktyvumą* stresoriaus atžvilgiu (t. y. fiziologinio aktyvumo pokytis reaguojant į stresorių) bei *fiziologinių rodiklių pradinės būsenos atkūrimą* (būsena iki stresoriaus) po stresoriaus poveikio. Širdies ir kraujagyslių sistemos reaktyvumas rodo šioje sistemoje vykstančius pokyčius, kaip sistolinio ir diastolinio kraujo spaudimo, širdies ritmo, kraujo tūrio pulso, kitus širdies ir kraujagyslių funkcinių sistemų pakitimus, nuo ramybės būsenos iki stresoriaus veikimo.

Vienas iš pirmųjų tyrimų, nagrinėjančių atsaką į seksizmą kaip į stresorių, atlikta K. T. Schneider ir kt. [23]. Šis tyrimas atskleidė, jog moterys, kurių partneriai užduoties atlikimo metu demonstravo seksistines nuostatas, pasižymėjo didesniu širdies ir kraujagyslių reaktyvumu (reikšmingai padidėjo širdies ritmas, sistolinis ir diastolinis kraujo spaudimas), lyginant su kontroline grupe, kuri seksizmo nepatyrė. K. Salomon ir kt. [22] bei K. D. Burgess [21] atliko tyrimus, kuriais atskleidė skirtingą moterų širdies ir kraujagyslių sistemos atsaką į *priešišką* ir *geranorišką* seksizmą. Abiejų eksperimentų rezultatai patvirtina, jog moterys užduočių metu demonstravo didesnę fiziologinį reaktyvumą po *priešiška* seksistinio komentaro. Tačiau po *geranoriškai* seksistinio komentaro moterų sutrikę fiziologiniai rodikliai atsinaujino ir tapo ikistresinės būsenos lygio. Tai reiškia, jog geranoriškas seksizmas sukėlė silpnesnį sistolinio ir diastolinio kraujospūdžio bei širdies ritmo padidėjimą,

tačiau šių fiziologinių rodiklių atsikūrimas tampant ikistresinės būsenos lygio užtruks reikšmingai ilgiau negu priešiško seksizmo atveju.

Taigi pastebima, kad priešiškas seksizmas sukelia staigų fiziologinį atsaką, tačiau jo atsikūrimo periodas yra sąlyginai trumpas. Geranoriškas seksizmas moterims gali būti kenksmingesnis kalbant apie psichologinę ir fizinę sveikatą, nes fiziologinis atsigavimas trunka ilgiau [21, 22].

Emocinė streso reakcija į ambivalentišką seksizmą. Emocinis streso reakcijos komponentas apima emocines būsenas stresinės situacijos metu, kurios dažniausiai būna neigiamos. Siekiant įvertinti emocijų atsaką į stresą komponentą, kitaip nei fiziologinio atsaką komponento atveju vertinamas tik *emocinis reaktyvumas*, t. y. asmens emocijų pokytis atsakant į stresorių, kai vertinamas pokytis nuo anksčiau buvusios emocinės būsenos iki stimulo pateikimo [57]. Remiantis R. S. Lazarus ir S. Folkman teorija [58] galima numanyti, kad didesnis emocinis reaktyvumas, einantis po kognityviojo įvertinimo, turėtų būti susijęs su didesniu fiziologiniu reaktyvumu ir taip iš dalies prisidėti prie organizmo imuninės sistemos nusilpimo, kartu ir prie įvairių lėtinių ligų išsivystymo.

Literatūroje randama nemažai tyrimų, kuriuose aprašomas moterų emocinis atsakas į *priešišką seksizmą*. Dažniausiai tai būna pyktis, pasibjaurėjimas, nerimas [24]. Laboratoriniuose tyrimuose moterys, susidūrusios su priešišku seksizmu grįstais teiginiais [25] ir anekdotais [59], juto pyktį, pasibjaurėjimą ir pasižymėjo didesniu nerimu. Darbo vietoje priešišką seksizmą patyrusios moterys taip pat demonstravo pyktį, nerimą, depresiją, suprastėjusią emocinę būklę, nepasitenkinimą darbu [60]. K. T. Schneider ir kt. [23] atskleidė, jog moterys, kurių partneriai užduoties atlikimo metu rodė seksistines nuostatas, pasižymėjo didesniu neigiamu emociniu reaktyvumu nei kontrolinės grupės tyrimo dalyvės. Dažniausias emocinis reaktyvumas pasireiškė liūdesio, pykčio ir pasibjaurėjimo emocijų pokyčiais. K. Salomon ir kt. [22] tyrimo rezultatai parodė, kad *priešiško* komentaro sąlygomis moterys pasižymėjo stipresniu neigiamu emociniu reaktyvumu (ypač pykčio emocijos atveju) nei *geranoriško* seksizmo ar kontrolinėje grupėje (pastarosiose pykčio emocija reikšmingai nesiskyrė). K. D. Burgess [21] rezultatai patvirtina K. Salomon ir kt. [22] tyrimo rezultatus, kad pykčio emociniu reaktyvumu dažniau pasižymėjo priešišką seksizmą patyrusios moterys, lyginant su geranoriško seksizmo ir kontroline grupe. Įvairių mokslinių tyrimų duomenimis, kartu su

pykčio emocija didėja širdies ir kraujagyslių sistemos reaktyvumas [21–24, 61].

Geranoriškas seksizmas neretai daro emociškai teigiamą poveikį, tačiau maloningi įsitikinimai ir reakcija į moterį dažniausiai remiasi apsauginiu paternalizmu moterų atžvilgiu, t. y. moteris laikoma tyra, dorovinga ir silpnesne nei vyrai [22]. Geranoriškas seksizmas subjektyviai atrodo pozityvus, teigiamas, grįstas gerais ketinimais, todėl moterų reakcija į jį yra nevienareikšmiška [21–24]. Viena vertus, geranoriškas seksizmas sukelia pyktį, liūdesį [24] ir gėdą [62]. Kita vertus, moterys linkusios susiformuoti gana palankų įspūdį apie vyrą, kurio geranoriškai seksistiniai įsitikinimai ir, kaip jau minėta anksčiau, kai kurių geranoriško seksizmo formų įsivaizdavimas įgauna romantišką kontekstą [49]. Tokiu atveju moterų emocinis reaktyvumas į geranoriškai seksistinę elgesį apima teigiamas emocijas (pvz., pasitenkinimą, laimę ir pan.). Taigi galima pastebėti, jog moterų emocinis reaktyvumas, kaip atsakas į geranorišką seksizmą, yra nevienareikšmiškas ir gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas. Galima daryti prielaidą, jog moters emocinis atsakas į šią seksizmo formą gali priklausyti nuo seksizmo internalizacijos lygmens, t. y. nuo to, kiek asmuo seksistines savybes priima kaip savo.

Kognityvioji streso reakcija į ambivalentišką seksizmą. Kognityvusis streso reakcijos komponentas apima negatyvias pesimistines mintis apie nesėkmę ir negebėjimą susidoroti su kylančiais sunkumais, jas sąlygoja stresinė situacija [52, 53, 63, 64]. M. M. Kelly ir kt. [64] teigia, kad tai mąstymo pokyčiai, kai ima strigti ir įkyriai kartotis mintys, tampa sunku jas suvaldyti.

Literatūros apžvalga rodo, jog *geranoriškas* seksizmas sukelia būtent tokį neigiamą kognityvų atsaką ir visos šios įkyrios mintys (angl. *ruminative*) gali neigiamai paveikti su seksizmu susidūrusios moters kognityvų funkcionavimą. K. T. Schneider ir kt. [23] atskleidė, jog moterys, kurių partneriai demonstravo seksistines nuostatas (pvz., „šios užduoties moterys neatlieka taip gerai, kaip vyrai“), daug prasčiau atliko žodžių asociacijų užduotį. B. Dardenne ir kt. [25] teigia, jog moterys, kurios prieš atlikdamos kompleksinę problemų sprendimo užduotį paskaitė tariamo darbdavio paternalistinį komentarą apie moteris, užduotis atliko kur kas prasčiau negu kontrolinės grupės tiriamosios. Anot B. Dardenne ir kt. [65], taip atsitinka dėl įkyrių minčių apie nekompetentingumą ir bandymo jas užgniaužti. Tai savo ruožtu sumažina darbinės atminties apimtį. Taigi šio tyrimo rezultatai patvirtina, jog moterų, išgirdusių geranoriškai seksistinį komentarą, kognityvioji veikla suprastėja.

Kalbant apie įkyrias pasikartojančias mintis apie nekompetentingumą pastebima, kad tyrimų rezultatai nevienareikšmiški. Vienų tyrėjų rezultatai atskleidžia, kad įkyriai besikartojančiomis mintimis reikšmingai labiau pasižymi geranorišką seksizmą patyrusios moterys [66]. Kitų tyrėjų teigimu, tiek priešiškas, tiek geranoriškas seksizmas sukelia vienodai daug įkyrių minčių, lyginant su seksizmo nepatyrusiomis moterimis [22]. Trečia tyrėjų grupė teigia, kad priešiškas seksizmas sukelia reikšmingai stipresnę kognityvų atsaką, lyginant su jokio seksizmo nepatyrusiomis moterimis, o geranoriško seksizmo atveju šios mintys pasireiškia vidutiniškai, t. y. smarkiai nesiskiria nuo kitų grupių [21].

Siekiant išsiaiškinti, kas galėtų lemti skirtingus tyrimų rezultatus, pastebima, jog K. Salomon ir kt. [22] tokį rezultatų skirtumą aiškina remdamiesi eksperimentuose naudojamų užduočių skirtumais. Galima pastebėti, jog B. Dardenne ir kt. [25] eksperimente buvo naudojamos erdvinės darbinės atminties užduotys, kurias atliekant reikia apskaičiuoti atstumą. K. Salomon ir kt. [22] eksperimente tiriamosioms tikslingai pateiktos įžvalgumo ir žodžių asociacijų, o ne matematinės užduotys, siekiant išvengti galimų su užduotimis susijusių stereotipų efekto. Tyrimo autoriai, remdamiesi S. Zhang, T. Schmader, W. M. Hall [67], teigia, jog visuomenėje labai plačiai paplitęs stereotipas, kad su matematiniais veiksmais susijusias užduotis vyrai atlieka kur kas geriau nei moterys. Atsižvelgiant į tai daroma prielaida, kad eksperimente šis su užduotimi susijęs stereotipas automatiškai sustiprina eksperimentinės sąlygos metu pateiktą seksistinį komentarą. Taip pat įkyrios mintys apie nekompetentingumą turi didesnės įtakos darbinės atminties užduotims, nes, anot B. Dardenne ir kt. [25], kaip jau buvo minėta, bandymas užgniaužti įkyrias mintis sumažina darbinės atminties talpą. Taigi, nors literatūroje randami preliminarūs galimi paaiškinimai, akivaizdu, kad reikalingi tolesni tyrinėjimai.

Elgesio streso reakcija į ambivalentišką seksizmą. Elgesio streso reakcijos komponentas apibrėžia, kokiomis strategijomis asmuo naudojasi susidūręs su stresoriumi [63]. Elgesio reakcijos neretai pasireiškia tokiais elgesio pokyčiais, kaip padidėjęs gestikulavimas arba, priešingai, visiškas sustingimas; imama rėkti arba prarandama kalbos dovana ir pan. [64]. Kitaip sakant, stresinėje situacijoje asmuo ima elgtis aktyviai (pvz., agresija, bandymas pasišalinti iš stresinės situacijos) arba pasyviai (laukiama, kol stresą kelianti situacija pasibaigs savaime). Analizuojant moterų elgesio reakcijas į patiriamą ambivalentišką

seksizmą pastebima, kad literatūros apžvalgoje nagrinėtuose tyrimuose šis streso reakcijos komponentas netyrinėtas. Taigi duomenų apie moterų elgesio reakcijas į priešišką ir geranorišką seksizmą neaptikta.

APIBENDRINIMAS

Du vienas kitam prieštaraujantys prietarų apie moteris rinkiniai, vaizduojantys moteris kaip švelnias ir pažeidžiamas (geranoriškas seksizmas), kartu ir pavojingas, siekiančias privilegijuotos padėties (priešiškas seksizmas), sukuria ambivalentiško seksizmo konstrukta. Atlikus mokslinės literatūros apžvalgą paaiškėjo, jog seksizmas yra psichosocialinis stresorius, kuris turi įtakos įvairių simptomų atsiradimui, fizinės ir psichikos sveikatos pablogėjimui, o skirtingos seksizmo formos laikomos nevienodo stiprumo psichosocialiniais stresoriais.

Literatūros analizė atskleidė, kad ambivalentiškas seksizmas moterims sukelia streso reakcijai būdingą fiziologinį atsaką, dėl kurio padidėja širdies ir kraujagyslių sistemos reaktivumas bei sutrinka šios organizmo sistemos atsikūrimas tampant ikistresinės būsenos lygio. Tyrimų rezultatai sutampa ir patvirtina, kad moterys užduočių metu demonstruoja didesnį fiziologinį reaktivumą po priešiško komentaro, o geranoriškas seksizmas sukelia silpnesnį fiziologinį reaktivumą, tačiau šių fiziologinių rodiklių atsikūrimas iki prieš stresą buvusios būsenos užtrunka reikšmingai ilgiau nei patiriamo priešiško seksizmo atveju. Toks fiziologinės reakcijos į skirtingas seksizmo formas skirtumas ne tik įrodo, kad seksizmas yra stiprus psichosocialinis stresorius moters gyvenime, bet ir atskleidžia įvairių seksizmo formų poveikio skirtumus.

Analizuoti tyrimai patvirtina, jog moterų reakcija į seksizmą gali pasižymėti tokiomis pat neigiamomis emocijomis, kaip ir R. S. Lazarus ir S. Folkman streso teorijoje aprašytos stresinės reakcijos psichologiniu

lygmeniu: nerimo, liūdesio, pykčio emocijos. Nors literatūroje stebimi prieštaravimai, kokias emocijas sukelia skirtingos seksizmo formos, tačiau analizuojant jų reaktivumą akivaizdu, jog priešiškas seksizmas veikia kaip stipresnio pobūdžio stresorius moters gyvenime. Ambivalentiškas seksizmas taip pat sukelia kognityvų atsaką, kuris pasižymi pasikartojančiomis mintimis apie nekompetentingumą atlikti užduotį ir neigiamai paveikia moterų produktyvumą. Nors tyrimų rezultatai nevienareikšmiškai analizuojant kognityvų atsaką ir produktyvumą, kaip reakciją į skirtingas seksizmo formas, tačiau jie vienareikšmiškai įrodo, kad abi seksizmo formos sukelia daugiau įkyrių pasikartojančių minčių ir stipriau paveikia produktyvumą, lyginant su moterimis, kurios seksizmo nepatyrė.

Kaip galima manyti remiantis literatūros apžvalga, ambivalentiškas seksizmas moterims sukelia streso atsakus, dėl kurių atsiranda įvairių psichikos ir somatinės sveikatos problemų. Abi seksizmo formos moterims kelia neigiamas emocijas, stresą, sutrikdo pažintinę veiklą, savivaizdį, skatina sveikatai rizikingą elgesį, valgymo sutrikimus, depresiją, potrauminio streso sindromą, širdies ir kraujagyslių sistemos sutrikimus ir kt. Taigi ši literatūros apžvalga atskleidžia nenuginčijamai neigiamą seksizmo poveikį moterų sveikatai ir gerovei.

Kalbant apie praktinę naudą reikia pasakyti, kad literatūros apžvalga atskleidžia, jog svarbu ne tik tyrinėti seksizmo moterų atžvilgiu reiškinį, bet ir kurti prevencines bei intervencines programas. Taip pat visuomenės švietimas apie neigiamą seksizmo poveikį sveikatai ir bendrai gerovei padėtų sumažinti seksistinių elgesį moterų atžvilgiu. Įvairios intervencinės programos praverstų kuriant pagalbos priemones moterims, nukentėjusioms nuo nuolat patiriamo seksizmo.

Straipsnis gautas 2019-01-14, priimtas 2019-02-08

Literatūra

- Ivanauskienė F, Šidlauskienė V, Lytis. Ugdymas. Socialinė aplinka. Studijų knyga. Šiauliai, 2008.
- Valackienė A, Krašenkienė A. Diskriminacijos raiška ir valstybės institucijos bei visuomeninis sektorius. *Filosofija. Sociologija.* 2007;18(2):32-44.
- Molix L. Sex Differences in Cardiovascular Health: Does Sexism Influence Women's Health? *Am J Med Sci.* 2014;348(2):153-155.
- LeMaire KL, Oswald DL, Russell BL. Labeling Sexual Victimization Experiences: The Role of Sexism, Rape Myth Acceptance, and Tolerance for Sexual Harassment. *Violence and Victims.* 2016;31(2):332-346.
- Brooks L, Perot AR. Exploring a Predictive Model. *Psychology of Women Quarterly.* 1991;15(1):31-47.
- Americans views on the prevalence of sexism 2016, by gender, 2017. Prieiga per internetą: <<https://www.statista.com/statistics/644293/americans-views-on-the-prevalence-of-sexism-by-gender/>> [žiūrėta 2017-04-20].
- Berg SH. Everyday Sexism and Posttraumatic Stress Disorder in Women: A Correlational Study. *Violence Against Women.* 2006;12(10):970-988.
- Švedas E, Erentaitė R. Episteminė motyvacija kaip socialinių prietarų prediktorius: kognityvinio užbaigtumo poreikio ir ambivalentiško seksizmo sąsajos. *Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris.* 2014;15:69-89.
- Čeponytė M, Žardeckaitė-Matulaitienė K. Seksistinių nuostatų reikšmė seksualinio priekabiavimo atpažinimui. *Informacijos mokslai.* 2017;80:61-79.
- Čeponytė M, Žardeckaitė-Matulaitienė K. Seksualinio priekabiavimo problemos sprendimo galimybės Lietuvoje ir pasaulyje. *Visuomenės sveikata.* 2018;1(80):29-37.
- Bumblauskaitė J, Lepėškienė V, Paškauskaitė A. Studentų netolerantiškų nuostatų tyrimas Lietuvoje ir Vokietijoje. *Lyginamoji analizė. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika.* 2007;4:96-103.

12. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2017. Prieiga per internetą: <<https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/03/lygiu-galimybiu-kontrolieriaus-2017-m.-veiklos-ataskaita.pdf>> [žiūrėta 2018-12-29].
13. Barret LF, Swim JK. Appraisals of prejudice and discrimination. In J. K. Swim & C. Stangor (Eds.), *Prejudice: The target's perspective* (pp. 11-35). San Diego, CA: Academic Press, 1998.
14. Clark R, Anderson NB, Clark VR, Williams DR. Racism as a stressor for African Americans: A biopsychosocial model. *American Psychologist*. 1999;54:805-816.
15. Enns CZ. Twenty years of feminist counseling and therapy: From naming biases to implementing multifaceted practice. *The Counseling Psychologist*. 1993;21:3-87.
16. Landrine H, Klonoff EA. The Schedule of Racist Events: A measure of racial discrimination and a study of its negative physical and mental health consequences. *Journal of Black Psychology*. 1996;22:144-168.
17. Landrine H, Klonoff EA. *Discrimination against Women: Prevalence, Consequences, Remedies*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1997.
18. Slavin LA, Rainer KL, McCreary ML, Gowda KK. Toward a Multicultural Model of the Stress Process. *Journal of Counseling & Development*. 1991;70:156-163.
19. Smith EMJ. Ethnic Minorities: Life Stress, Social Support, and Mental Health Issues. *The Counseling Psychologist*. 1985;13:537-579.
20. Klonoff EA, Landrine H. The Schedule of Sexist Events: A Measure of Lifetime and Recent Sexist Discrimination in Women's Lives. *Psychology of Women Quarterly*. 1995;19:439-472.
21. Burgess KD. *The Effect of Hostile and Benevolent Sexism on Women's Cardiovascular Reactivity to and Recovery from a Laboratory Stressor*. Dissertation, University of South Florida, Florida, 2013.
22. Salomon K, Burgess KD, Bosson JK. Flash Fire and Slow Burn: Women's Cardiovascular Reactivity and Recovery Following Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Experimental Psychology*. 2015;144(2):469-479.
23. Schneider KT, Tomaka J, Palacios R. Women's Cognitive, Affective, and Physiological Reactions to a Male Coworker's Sexist Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*. 2001;31:1995-2018.
24. Bosson JK, Pinel EC, Vandello JA. The Emotional Impact of Ambivalent Sexism: Forecasts Versus Real Experiences. *Sex Roles*. 2010;62:520-531.
25. Dardenne B, Dumont M, Bollier T. Insidious Dangers of Benevolent Sexism: Consequences for Women's Performance. *J Pers Soc Psychol*. 2007;93:764-779.
26. King KR. Racism or Sexism? Attributional Ambiguity and Simultaneous Membership in Multiple Oppressed Groups. *Journal of Applied Social Psychology*. 2003;33:223-247.
27. Moradi B, Subich LM. A Concomitant Examination of the Relations of Perceived Racist and Sexist Events to Psychological Distress for African American Women. *The Counseling Psychologist*. 2003;31:451-469.
28. Glick P, Fiske ST. The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of personality and social psychology*. 1996;70(3):491-512.
29. Glick P, Fiske ST. An Ambivalent Alliance: Hostile And Benevolent Sexism as Complementary Justifications for Gender Inequality. *American Psychologist*. 2001;56(2):109-118.
30. Becker JC, Wright SC. Yet Another Dark Side of Chivalry: Benevolent Sexism Undermines and Hostile Sexism Motivates Collective Action for Social Change. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2011;101(1):62-77.
31. Glick P, Fiske ST. Ambivalent Sexism Revisited. *Psychology of Women Quarterly*. 2011;35(3):530-535.
32. LeMaire KL, Oswald DL, Russell BL. Labeling Sexual Victimization Experiences: The Role of Sexism, Rape Myth Acceptance, and Tolerance for Sexual Harassment. *Violence and Victims*. 2016;31(2):332-346.
33. Chen Z, Fiske ST, Lee TL. Ambivalent Sexism and Power-Related Gender-role Ideology in Marriage. *Sex Roles*. 2013;60(11-12):765-778.
34. Russell BL, Trigg KY. Tolerance of Sexual Harassment: An Examination of Gender Differences, Ambivalent Sexism, Social Dominance, and Gender Roles. *Sex Roles*. 2004;50(7/8):565-573.
35. Glick P, Fiske ST, Mladnic A, Saiz JL, Abrams D, Masser B, et al. Beyond Prejudice as Simple Antipathy: Hostile and Benevolent Sexism Across Cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2000;79(5):763-775.
36. Oshe DM, Stockdale MS. Age Comparisons in Workplace Sexual Harassment Perceptions. *Sex Roles*. 2008;59:240-253.
37. Whitley L, Page T. Sexism at the Centre: Locating the Problem of Sexual Harassment. *New Formations*. 2015;86:34-53.
38. Barreto ME, Ryan MK, Schmitt MT. The Glass Ceiling in the 21st Century: Understanding Barriers to Gender Equality. In: Barreto, M., Ryan, M. K. and Schmitt, M. T., Eds., *Psychology of Women Book Series*, American Psychological Association, Washington DC, xvii; 2009;334.
39. Swim JK, Hyers LL. Sexism. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping and discrimination*. New York: Psychology Press; 2009;407-430.
40. Galick A, D'Arrigo-Patrick E, Knudson-Martin C. Can Anyone Hear Me? Does Anyone See Me? A Qualitative Meta-Analysis of Women's Experiences of Heart Disease. *Qualitative Health Research*. 2015;25(8):1123-1138.
41. Poon S, Goodman SG, Yan RT, Bugiardini R, Bierman AS, Eagle KA, et al. Insights From a Contemporary Analysis of Sex-related Differences in the Treatment and Outcomes of Patients With Acute Coronary Syndromes. *Am Heart J*. 2012;163(1):66-73.
42. Friedman C, Leaper C. Sexual-Minority College Women's Experiences With Discrimination: Relations with Identity and Collective Action. *Psychology of Women Quarterly*. 2010;34:152-164.
43. Borrell C, Artazcoz L, Gil-Gonzalez D, Perez G, Rohlfis I, Perez K. Perceived Sexism as a Health Determinant in Spain. *Journal Of Women's Health*. 2010;19(4):741-750.
44. Garaigordobil M, Maganto C. Sexism and Eating Disorders: Gender Differences, Changes with Age, and Relations Between Both Constructs. *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*. 2013;18(3):183-192.
45. Calado M, Lameiras M, Sepulveda AR, Rodríguez Y, Carrera MV. The Mass Media Exposure and Disordered Eating Behaviours in Spanish Secondary Students. *European Eating Disorders Review*. 2010;18:417-427.
46. Landrine H, Klonoff E A, Gibbs J, Manning V, Lund M. Physical and Psychiatric Correlates of Gender Discrimination: An Application of the Schedule of Sexist Events. *Psychology of Women Quarterly*. 1995;19:473-492.
47. Swim JK, Hyers LL, Cohen LL, Ferguson MJ. Everyday Sexism: Evidence for Its Incidence, Nature, and Psychological Impact From Three Daily Diary Studies. *Journal of Social Issues*. 2001;57(1):31-53.
48. Jezzini AT. *Acculturation, Marianismo Gender Role, and Ambivalent Sexism in Predicting Depression in Latinas*. Dissertation. University of Denver; 2013.
49. Sarlet M, Dumont M, Delacollette N, Dardenne B. Prescription of Protective Paternalism for Men in Romantic and Work Contexts. *Psychology of Women Quarterly*. 2012;36:444-457.
50. Jarašiūnaitė G. *Asmenų, pasižyminčių a tipo elgsena, fiziologinis ir emocinis atsakas į stresorius bei jo kitimas po relaksacijos mokymų*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; 2015.
51. Lazarus RS. From Psychological Stress To the Emotions: A History of Changing Outlooks. In *Annual Review of Psychology*. Palo Alto, CA: Annual Review INC; 1993;1-21.
52. McLaughlin KA, Kubzansky LD, Dunn EC, Waldinger R, Vaillant G, Koenen KC. Childhood Social Environment, Emotional Reactivity to Stress, and Mood and Anxiety Disorders across the Life Course. *Depress Anxiety*. 2010;27(12):1087-1094.
53. Pace WWT, Negi LT, Sivilli TI, Issa MJ, Cole SP, Adame DD, Raison CL. Innate Immune, Neuroendocrine and Behavioral Responses to Psychosocial Stress do not Predict Subsequent Compassion Meditation Practice Time. *Psychoneuroendocrinology*. 2010;35:310-315.

54. Geronimus AT, Hicken M, Keene D, Bound J. 'Weathering' and Age Patterns of Allostatic Load Scores among Blacks and Whites in the United States. *American Journal of Public Health*. 2006;96:826-33.
55. Monroe SM, Harkness KL. Life Stress, the 'Kindling' Hypothesis, and the Recurrence of Depression: Considerations from a Life Stress Perspective. *Psychological Review*. 2005;112:417-45.
56. James JE, Gregg ME, Matyas TA, Hughes BM, Howard S. Stress Reactivity and the Hemodynamic Profile – Compensation Deficit (HP-CD) Model of Blood Pressure Regulation. *Biological Psychology*. 2012;90:161-170.
57. Nelson BD, Shankman SA, Olino TM, Klein DN. Defining Reactivity: How Several Methodological Decisions can Affect Conclusions about Emotional Reactivity in Psychopathology. *Cognition and Emotion*. 2011;25(8):1439-1459.
58. Lazarus RS, Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*, New York, Springer; 1984;456.
59. LaFrance M, Woodzicka JA. No Laughing Matter: Women's Verbal and Nonverbal Reactions to Sexist Humor. In J. Swim, C. Stangor (Eds.), *Prejudice: The target's perspective*. San Diego, CA: Academic Press; 1998;61-80.
60. Thomas KR. *Understanding Women's Experiences of Sexism in the Modern Workplace*. Dissertation, George Washington University: Washington; 2017.
61. Everson SA, Goldberg DE, Kaplan GA, Julkunen J, Salonen JT. Anger Expression and Incident Hypertension. *Psychosomatic Medicine*. 1998;60:730-735.
62. Calogero RM, Jost JT. Self-Subjugation Among Women: Exposure To Sexist Ideology, Self-Objectification, and the Protective Function of the Need to Avoid Closure. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2011;100:211-228.
63. Bennet P. Stress Management. In Perk, J., Mathes, P., Gohlke, H., Monpere, C., Hellems I., McGee, H., Sellier, P., Saner, H. (Eds) *Cardiovascular Prevention and Rehabilitation*. Springer, New York; 2007;286-293.
64. Kelly MM, Tyrka AR, Anderon GM, Price LH, Carpenter LL. Sex Differences in Emotional and Physiological Responses to the Trier Social Stress Test. *Journal of Behavioral Therapy and Experimental Psychiatry*. 2008;39:87-98.
65. Dardenne B, Dumont M, Sarlet M, Phillips C, Balteau E, Degueldre C, et al. Benevolent Sexism Alters Executive Brain Responses. *NeuroReport*. 2013;24:572-577.
66. Vella EJ, Friedman BH. Hostility and Anger In: Cardiovascular Reactivity and Recovery to Mental Arithmetic Stress. *International Journal of Psychophysiology: Official Journal of the International Organization of Psychophysiology*. 2009;72(3):253-9.
67. Zhang S, Schmader T, Hall WM. Leggo My Ego: Reducing the Gender Gap in Math by Unlinking the Self from Performance. *Self and Identity*. 2013;12:400-412.

The impact of ambivalent sexism to women's well-being. Literature review

Viktorija Gaidytė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė
Vytautas Magnus University

Summary

Women's gender-based discrimination and sexism are particularly striking problem in Lithuania. Nevertheless, this problem has been particularly poorly investigated in Lithuania. At that time in the western world are lots of research that analyzes not only the prevalence of sexist attitudes and behavior towards women but also the impact of sexism on women's health and well-being. The purpose of this article is to review the Ambivalent Sexism theory, to analyze the influence of ambivalent sexism on women's health and well-being, and to define the mechanism of the sexism's influence on woman's health. The scientific literature review revealed that sexism is a multi-dimensional construct, made up of two sets of opposing prejudice about women - hostile and benevolent sexism. Researches reveal the undeniable negative impact of both forms of sexism on women's

well-being, physical and mental health. According to the literature review benevolent and hostile sexism are two different strengths psychosocial stressors in a woman's life that cause physiological, emotional and cognitive stress reactions. These stress responses to sexism cause various health problems for woman.

Keywords: ambivalent sexism, stress response.

Correspondence to Viktorija Gaidytė
Vytautas Magnus University, Department of Psychology
Jonavos str. 66, LT-44191 Kaunas, Lithuania
E-mail: viktorija.gaidyte@gmail.com

*Received 14 January 2019,
accepted 8 February 2019*